

Asia: VN/7187/2026

Lausuntopyyntö Oikeuspalveluviraston ehdotuksesta organisaatorakenteen ja toimipaikkaverkoston muuttamiseksi

1. Yleiset kommentit Oikeuspalveluviraston ehdotuksista

Kommentit

-

2. Edunvalvontatoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommentit ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

-

3. Talous- ja velkaneuvontatoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommentit ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

-

4. Oikeusaputoimistojen määrä, alueet ja nimet

Kommentit ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan organisaatorakenteen ja toimipaikkaverkoston muuttamiseksi.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Toimistorakennetta koskeva muutosehdotus

Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotus toimipaikkojen yhdistämisestä on erityisesti julkisen oikeusavun kannalta ongelmallinen. Tällä hetkellä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on kolme erillistä oikeusaputoimistoa, sekä Etelä-Suomen alueella useampia toimistoja suhteellisen lyhyen välimatkan päässä. Tämän erilliskrakenteen johdosta esteellisyystilanteissa asiakkaan ohjaaminen toiseen oikeusaputoimistoon on sujunut varsin helposti.

Toimipaikkojen yhdistäminen tarkoittaa asianajajia ja julkisia oikeusavustajia velvoittavien hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden sääntelemien esteellisyytarkastusten osalta sitä, että esteellisyyksien määrä tulee väistämättä lisääntymään. Toimistorakenne yhdistää konkreettisesti aikaisemmin erillisinä toimijoina ja toimistoina käsitellyjä toimipaikkoja saman hallinnon alle, jolloin niihin myös sovelletaan jatkossa yhtenäistä toimistoa taikka vähintään toimistoyhteisöä koskevaa sitovaa esteellisyyssääntelyä. Tällöin esimerkiksi asiakkaan ohjaaminen Espoosta Vantaalle ei ole enää mahdollisissa esteellisyystilanteissa mahdollista, sillä kyseessä on jatkossa sama toimija.

Hallinnolliselta kannalta ehdotettua jakoa voidaan pitää ymmärrettävänä, ja laajempiin kokonaisuuksiin jaettuna esimerkiksi työkuormitusta on mahdollista jakaa sujuvammin, erityisesti etäpalvelumahdollisuuksien lisääntymisen myötä.

Suomen Asianajajat kuitenkin katsoo, että toimistojen yhdistäminen tulee väistämättä lisäämään yksityisille avustajille tapahtuvia oikeusapuohjauksia edellä todettujen esteellisyysongelmien lisääntymisen myötä. Tilanteessa, jossa oikeusaputoimeksiantoja vastaanottavien yksityisten avustajien määrä alenee jatkuvasti ongelmallisen matalan oikeusapupalkkiotason johdosta, voidaan pitää kyseenalaisena sitä, missä määrin julkinen oikeusapu tulee tosiasiallisesti jatkossa olemaan tarjolla valtakunnallisesti riittävän kattavasti.

Suomen Asianajajat toteaa tässä yhteydessä, että julkinen oikeusapujärjestelmämme nojaa erityisesti rikosasioiden osalta vahvasti siihen, että yksityiset oikeusavustajat ottavat vapaaehtoisesti oikeusapupalkkiolla hoitaakseen oikeusapuasioita. Esimerkiksi vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteon mukaan yksityiset avustajat hoitivat vuonna 2021 82 % kaikista oikeusavun rikosasioista (valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, 2022:67, s. 49). Suomen Asianajajat tuo esiin, että jo nykyisin kokeneita oikeusavustajia on vaikea saada puolustajan määräyksellä hoidettaviin tehtäviin ja esimerkiksi ruotsiksi oikeusapuasioita hoitavien avustajien joukko on pieni. Heikon palkkiotason johdosta tilanne on omiaan heikentymään entisestään. Esimerkiksi Suomen Asianajajien vuonna 2025 toteuttaman kyselytutkimuksen perusteella lähes puolet vastaajista arvioi, että

oikeusapupalkkioiden mataluus vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (lisätietoja esim. Suomen Asianajajien 22.5.2025 antamasta tiedotteesta ”Asianajajat huolissaan kansalaisten oikeusturvasta – oikeusapupalkkioiden taso vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin”).

Kun nyt suunnitellut muutokset tulevat edellä kuvatusti johtamaan lisäämään yksityisille avustajille tehtävien oikeusapuohjausten määrää, on valtion samalla huolehdittava siitä, että oikeusaputoimeksiantoja hoitavia osaavia yksityisiä avustajia erilaisilla taustoilla on riittävästi ja kattavasti saatavilla. Tämä edellyttää yksityisten avustajien palkkiotason korjaamista kestäväälle tasolle, oikeusapujärjestelmän toimivuuden arviointia sekä oikeusapulain uudistustyötä.

5. Ehdotus johtavan talous- ja velkaneuvojan kelpoisuusvaatimuksesta

Kommenttine ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

-

6. Ehdotus viroista, joissa edellytetään erinomaista ruotsin kielen taitoa ja hyvää suomen kielen taitoa

Kommenttine ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

-

7. Edunvalvonnan sijaistoimistot

Kommenttine ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

-

8. Ehdotus toimipaikoista

Kommenttine ehdotuksesta ja sen vaikutuksista

Toimipaikkaverkostoa koskeva ehdotus

Suomen Asianajajat pitää ehdotettua toimipaikkojen vähentämistä oikeusapupalveluiden kattavuuden kannalta huolestuttavana. Myös tämä ehdotettu, varsin merkittävä vähennys toimipaikkojen alueelliseen kattavuuteen tulee väistämättä huonontamaan palvelujen saatavuutta erityisesti sellaisilla alueilla, joilla myös yksityisten avustajien määrä on vähentynyt jatkuvasti muun muassa käräjäoikeusverkoston supistamisen väistämättömänä liitännäisvaikutuksena. Ehdotuksen myötä voidaan pitää selvänä, että osalle väestöä oikeusapupalveluissa asioimisesta tulee huomattavasti hankalampaa, sillä ehdotus väistämättä merkittävästi pidentää välimatkoja ja heikentää palveluiden paikallista saatavuutta. Erityisesti ikääntyvä väestörakenne huomioiden muutos tulee jatkossa vaikuttamaan varsin merkittävään osaan oikeusavun asiakkaita. Vastaavasti ikääntyvä väestörakenne huomioiden, ei lisääntyvä etäyhteyksien käyttö kaikin osin riitä paikkaamaan edellä esille nostettuja puutteita.

Erityisesti huomioiden, että hyvin suuri osa nykyisen toimipaikkaverkoston toimipisteistä on niin sanottuja kylmäpisteitä, joissa ei ole henkilöstöä jatkuvasti paikalla, voidaan perustellusti myös kyseenalaistaa tällaisten toimipisteiden sulkemisella saavutettavien kustannushyötyjen merkittävyyttä. Erityisesti edellä todetuin tavoin yksityisten oikeusavustajien määrällisen alueellisen kattavuuden vähentyessä niin ikään, sekä odotettavissa oleva oikeusapuohjausten lisääntyminen huomioiden, on ehdotusta pidettävä oikeusapupalveluiden kattavuuden kannalta huolestuttavana myös tältä osin.

Muut ehdotukset

Julkisten oikeusavustajien kelpoisuusvaatimusten selkeyttämisestä sekä erityisesti näiden edellytysten noudattamisesta on lausuttu aikaisemmin. Suomen Asianajajat korostaa kuitenkin myös tässä yhteydessä, että julkisen oikeusavustajan virkaan nimitettävän henkilön on täytettävä riittävät määrätyt kelpoisuusehdot. Tästä huolimatta virkoihin on toistuvasti valittu myös henkilöitä joilla ei ole lainkaan taikka juuri lainkaan viran vastuullisuuden ja vaativuuden edellyttämää kokemusta ja siten kelpoisuutta viran hoitamiseen. Suomen Asianajajat pitää perusteltuna, että virkaan valitsemisen edellytyksiin lisättäisiin asianajajatutkinnon suorittaminen, sillä sen myötä viranhaltijalla voitaisiin ainakin varmistua olevan alustavat perustiedot oikeudenkäynneistä, eri prosessilajeista sekä hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista, jotka sitovat myös julkisia oikeusavustajia.

Vastaavin perustein, myös johtavan talous- ja velkaneuvojan virkaan lisättävät kelpoisuusehdot ovat kannatettavia.

Suomen Asianajajilla ei ole lausuttavaa ehdotuksesta talous- ja velkaneuvonnan erottamisesta oikeusaputoimistojen alta omaksi toimistokokonaisuudekseen. Huomioiden toimintojen erillisyyden, voidaan muutosta oletettavasti pitää perusteltuna.

Lopuksi Suomen Asianajajat katsoo tarpeelliseksi korostaa, että valtion ylläpitämien oikeusaputoimistojen ei tulisi katsoa olevan toimintaa, jolla on tarkoitus tuottaa valtiolle fiskaalista hyötyä. Kyse on oikeusvaltiossa valtion velvollisuuksiin perustuvasta ja perusoikeuksien toteuttamiseen kuuluvasta palvelusta, jota valtio tarjoaa niille, jotka ovat resurssiensa ja usein henkilökohtaisten ominaisuuksiensa johdosta mitä suurimmassa määrin tämän avun tarpeessa. Fiskaalisten tavoitteiden saavuttamisen edellyttäminen tällaiselta palvelulta asettaa jokseenkin epärealistisen tavoitteen toimistoille, sekä kannustaa säästämään työmäärässä asiakasta kohden, johtaen siten palvelun laadun heikkenemiseen sekä asiakkaiden oikeusturvan vaarantumiseen. Tulostavoitteiden saavuttaminen luo myös tarpeettomia paineita jo valmiiksi jopa hyvinkin kuormitetuille, vaativaa virkaa hoitaville julkisille oikeusavustajille.

Enne Heidi
Suomen Asianajajat